

Arkivnyt

August 2023

2023:1

Indhold

- ▶ Kvinderne og kommunalvalget i Esbjerg 1909 2
- ▶ Tre pionerer 6
- ▶ Den frie købmand 14
- ▶ Flemming Køhler 1950–2023 19
- ▶ TV i Sædding i 1959 20



1970'erne blev hårde år for de små købmænd. Her er Laura og Gunnar Hildebrandt fotograferet i deres snart tomme købmændsbutik Havnegade 101 i 1976. EBA 10671-070



ArkivNyt

udgives af Esbjerg Byhistoriske Arkiv som digitalt nyhedsbrev og udkommer minimum fire gange årligt.

Redaktion

Peter Bak
Aja Høy-Nielsen
Peter Hundebøll
Jørgen Dieckmann
Rasmussen (ansv.)
Anette Rydahl

Citater med kildeangivelse er tilladt.

Redaktionens
adresse:
byhistoriskarkiv@
esbjerg.dk

Kvinderne og kommunalvalget i Esbjerg 1909

Af Lars Hyldahl Brockhoff & Peter Bak

Det er mere end 100 år siden, kvinderne fik kommunal valgret i Danmark. Her fortælles historien om, hvordan det første kommunalvalg med kvindelig deltagelse forløb i Esbjerg.

Optakten

Da grundloven blev indført i 1849, fik Danmark almindelig valgret til Folketinget. Det var dog udelukket, at de såkaldte fem F'er, fruentimmer, folkehold, fattige, forbrydere og fjolser, kunne få stemmeret. Det var altså kun 1/3 af befolkningen, der gik under betegnelsen »almindelige«. Vedtagelsen af loven udløste en debat om kvinders rettigheder i samfundet, men der skulle alligevel gå 20 år, før kvinderne organiserede sig. Det skete ved oprettelsen af Dansk Kvindesamfund i 1871. Kvindernes valgret var dog stadig for ekstremt et tema. Først i 1906 kom kravet om kvindernes valgret ind i foreningens formålsparagraffer.

Kvindesagsforkæmperne fik støtte fra både Socialdemokratiet og Venstre, mens modstanderne var Højre, der havde regeringsmagten.

Først efter systemskiftet i 1901, hvor Venstre overtog regeringsmagten, begyndte der at ske ting og sager. I 1903 deltog kvinderne i valget til menighedsrådene, i 1905 fik de adgang til værgerådene, og i 1907 kunne de vælges til hjælpe-kasserne.

Valgloven

Den 20. april 1908 lykkedes det at få indført en ny kommunal valglov, der gav kvinderne valgret. Samtidig fjernede loven skellet mellem den privilegerede vælgerklasse og de almindelige vælgere, så alle stemmerne talte lige meget. I København valgte Dansk Kvindesamfund at fejre begivenheden med en valgrejsfest, hvor alle talerne i sagens natur var kvinder. I Esbjerg



Gunild Margrethe Ingerslev (1864-1931) som talte ved Dansk Kvindesamfunds valgrejsfest i Esbjerg. Hun var gift med Ludvig Jacob Christian Ingerslev, sognepræst i Jerne. Foto december 1907. EBA 27830-005

fejrede samfundet begivenheden ved at formanden, fru Ingerslev, læste højt, hvad aviserne havde skrevet om festen i København.

I 1909 skulle valgloven så afprøves i praksis. Dansk Kvindesamfund besluttede i den forbindelse at indkalde lokale repræsentanter fra partierne til at komme og tale om det kommunale styre for foreningen. Den 10. december blev det første møde afholdt med socialdemokraten J. P. Sundbo som gæstetaler. I referatet for mødet er noteret, at det var nogenlunde beslægtet, at der ingen diskussion var, og at det

blev afsluttet med kaffebord. Herefter fulgte møder med Hannes Hvedstrup, Venstre, den 14. januar 1909, Morten Mortensen, Socialdemokratiet, den 11. februar, hvor han bl.a. redegjorde for sit arbejde som formand for kommunens tekniske udvalg. Sidste taler var sagfører Nonboe fra Det Radikale Venstre, der var på den 6. marts.

Lad og kigge lidt på, hvordan partierne håndterede sagen.

Partierne

Socialdemokratiets lokale partiorgan, Vestjyllands Socialdemokrat, havde travlt med at overbevise kvinderne om det nødvendige i at stemme. Avisen kunne oplyse, at kvindens stemme talte lige så meget som mandens. Og det var vigtigt at stemme, da det også gjaldt børnenes fremtid. Ved valget til hjælpekasernerne havde partiet oplevet, at kvinder, der ikke stemte, morede sig over de kvinder, der gjorde brug af valget. Det var derfor vigtigt, at en kvinde ikke lod sig overtale af en veninde til at blive hjemme. I måneden op til valget var der

artikler i avisen, der huskede kvinderne på, at de skulle stemme ved valget. Og så var det naturligvis vigtigt at stemme på Socialdemokratiet.

Da partiets opstillingsliste blev offentliggjort den 7. marts 1909, var fru Marie Hansen opstillet på 8. pladsen, mens Karen Pedersen var nr. 10. Herefter fulgte Isa Enkegaard som 15 og Marie Lassen som nr. 17.

Ved et stort anlagt socialdemokratisk vælgermøde i Esbjerg Teater var der ingen kvindelige talere. Talerne omhandlede heller ikke kvindernes valgret, men var mere angreb på de antisocialistiske kandidater i byen, hvilket var den borgerlige fløj.

De borgerlige partier stillede op i et listefællesskab bestående af Indre Mission, Esbjerg Venstreforening og Den Antisocialistiske Vælgerforening. Her var fru Ebbesen opstillet som nr. ti, mens fru Pleth var nummer 16.

Her kan vi følge valgkampen i Esbjerg Avis: Som Vestjyllands Socialdemokrat havde indlæg med anonyme arbejderkvinder, så havde Esbjerg Avis tilsvarende indlæg underskrevet af en esbjergenserinde. Indlægget var et angreb mod den ledende socialdemokrat Sundbo, som blev beskrevet som diktatorisk og nedladende over for kvinder. Den anonyme artikelskriver opfordrede derfor kvinderne til at stemme på den borgerlige liste. Hun var desuden overbevist om, at socialdemokraterne ville tabe valget, da størstedelen af de unge arbejdere var ugifte. Derfor kunne partiet kun regne med en enkelt stemme pr. husstand. De borgerlige vælgere var derimod gifte, hvilket gav partierne to stemmer.

Ellers forsøgte avisen at vise, at det var en ære for kvinderne at kunne stemme. Dagen før valget indrykkede avisen en lille boks med teksten: »Til Ære for Kvinderne som i morgen for første gang udøver deres Borgerpligt her i Byen, bør Dannebrog vaje. Hejs flaget fra Morgenstunden!«

Socialdemokraterne var stærkt organiseret, hvilket fik Esbjerg Avis til at understrege nødvendigheden af, at kvinderne mødte frem ved valgstederne. Det gjorde de socialdemokratiske kvinder jo.



Redaktør J. P. Sundbo i sit kontor i bladets bygning, Kongensgade 41, i 1923. EBA 01321-070

Socialdemokratiets Kandidatliste:

1. Redaktør J. P. Sundbo, Torvegade 6.
2. Lokomotivfører M. Mortensen, Rosenv. Alle 1.
3. Hattemager Carl Jensen, Kongensgade 76.
4. Lokomotivfører Chr. Christensen, Jernbanev. 31.
5. Lærer L. Madsen, Danmarksgade 53.
6. Arbejdsmand Carl Drejer, Norgesgade 84.
7. Fisker Chr. Enevoldsen, Vestergade 35.
8. Fru Marie Hansen, Spangsberggade 3.
9. Forretningsfører Chr. F. Hansen, Kongensg. 30.
10. Fru Karen Dorteia Petersen, Danmarksgade 88.
11. Arbejdsmand N. A. Nielsen, Havnegade 25.
12. Forretningsfører N. F. Marcussen, Østergade.
13. Vognmand Ingv. Mortensen, Danmarksgade 81.
14. Portør Anton Christensen, Rosenvænget 6.
15. Fru Isa Marie Enkegaard, Nygaardsvej 73.
16. Arbejdsmand Thorv. Petersen, Torvegade 48.
17. Lærerinde Frk. Marie Lassen, Norgesgade 22.
18. Murersvend Mads Madsen, Haraldsgade.
19. Tømrersvend Niels E. Jensen, Jyllandsgade 79.

Til kommunale Revisorer:

1. Lærer R. Rasmussen (Brændeskov), Stormg. 12.
2. Cigarhandler P. J. Petersen, Kongensgade 63.

Listen faar Bogstav A. Den Vælger, der vil se disse udmærkede Kvinder og Mænd valgte, sætter Kryds udfor Bogstav A, altsaa saaledes:

A X

Endnu er der Tid til at stemme!

Frisindede Mænd og Kvinder stemmer paa

Liste B.

der indeholder følgende Navne:

- | | |
|--------------------------|-------------------------------|
| 1. Sagfører Hvedstrup. | 11. Murermeister Chr. Jensen. |
| 2. Redaktør P. Jensen. | 12. Havneingeniør Barner. |
| 3. Missionær Beck. | 13. Lærer J. Jacobsen. |
| 4. Grosserer Chr. Olsen. | 14. Fabrikant Jul. Jacobsen. |
| 5. Maler Frøkjær. | 15. Læge Nielsen. |
| 6. Redaktør Petersen. | 16. Fru Pleth. |
| 7. Bogtrykker Rosendahl. | 17. Snedkerm. Jørgensen. |
| 8. Arbejder M. Andersen. | 18. Fiskeeksportør Taabbel. |
| 9. Fabrikant A. Larsen. | 19. Fisker Ole Christiansen. |
| 10. Fru Ebbesen. | |

Der stemmes saaledes:

Liste A
Liste B X
Liste C

Husk, at der paa Stemmesedlen ikke maa skrives andet end X.

Valget slutter tidligst Kl. 8 i Aften.

Den borgerlige kandidatliste til kommunalvalget i 1909. Der var to kvindelige kandidater, hvor fru Pleth var placeret som nr. 16, en placering der med sikkerhed ikke ville give valg. Fru Ebbesen var oprindeligt tilbudt en sikker plads, men ønskede selv at rykke ned på listen.

Den radikale liste opstillede kun seks kandidater, hvoraf de tre var kvinder, men spidskandidaten var en mand, og det relativt nye parti måtte være glad for bare at blive repræsenteret i det kommende byråd. EBA 114598-109

Socialdemokratiets kandidatliste til kommunalvalget 1909. Der var fire kvindelige kandidater, hvor Marie Hansen har fået en ret sikker placering, Karen Dorteia Petersen en ganske god placering, hvis partiet kunne fastholde resultatet fra det foregående valg. EBA 114599-109

Det radikale Venstre, der var stiftet i 1905, stillede også op ved valget. De havde Margrethe Broch som nummer to på opstillingslisten, mens Christine Tobiasen var nummer fire og Marie Jørgensen var nummer seks.

Valget

Den 10. marts 1909 blev det første valg efter indførelsen af den nye valglov afholdt.

Der var opført 1.997 mænd og 1.887 kvinder på valglisterne. Af disse stemte

1.828 mænd og 1.568 kvinder. Stemmeprocenten lå på henholdsvis 91,54 % hos mændene og 83,09 % hos kvinderne.

Ved valget fik socialdemokraterne ni mandater, hvilket gav valg til Marie Hansen, der blev Esbjergs første kvindelige byrådsmedlem. Det kan i øvrigt nævnes, at partiet kun manglede ca. 100 stemmer for at få det 10. mandat, hvilket ville være gået til Karen Pedersen. Det var i øvrigt disse 100 stemmer, der gjorde, at partiet mistede flertallet i byrådet.

Venstre og De Konservative fik hver fire mandater og kunne danne et flertal i byrådet sammen med det ene radikale mandat samt med missionær Beck, der var opstillet uden for partierne.

Som borgmester fortsatte Knud Holch. Da han var udnævnt af kongen, var han således ikke direkte afhængig af valgresultatet. Selv om flertallet i byrådet skiftede, forblev borgmesteren på posten.

Til kvindernes store skuffelse var der kun en enkelt kvinde, der fik plads i byrådet. Det kunne dog ikke komme som den store overraskelse, da kvinderne fandtes langt nede på opstillingspladserne. Christine Tobiasen, der var opstillet for De radikale, var ude med riven i Esbjerg Avis et par dage efter valget. Her luftede hun sin utilfredshed med valget. Da halvdelen af vælgerne var kvinder, var det ikke acceptabelt med

et enkelt mandat i byrådet. Det var tydeligt, at partierne ikke havde det store til overs for kvinderne. Christine Tobiasen anbefalede kvinderne at melde sig ind i Dansk Kvindesamfund og arbejde for kvindesagen.

Opsummering

Det overordnede tema ved byrådsvalget i 1909 var kampen om magten mellem Socialdemokratiet og de borgerlige partier. Efter en periode med Socialdemokratisk flertal, den såkaldte kommunesocialisme, forsøgte de borgerlige partier via et listesamarbejde at tilbageerobre magten. Som det fremgår, lykkedes det også. Men det medvirkede også til, at interessen for de nye vælgere druknede i stridighederne mellem partierne. Valget drejede sig om for og imod Socialdemokratiet med lederen Sundbo som den centrale skikkelse. Kvinderne blev opslugt af de eksisterende partier og formåede ikke at få sat kvindesagen på dagsordenen. Dansk Kvindesamfund kom heller ikke til at spille en rolle ved valget. Her overlod man scenen til de eksisterende partier. Eline Marie Hansen var f.eks. ikke medlem af Dansk Kvindesamfund. Ved det efterfølgende valg i 1913 satsede Dansk Kvindesamfund målrettet på at få et medlem valgt ind. Det skete da også, da lærerinde Marie Christensen blev valgt ind. Hun var medlem af både Det Konservative Folkeparti og Dansk Kvindesamfund. Hun var så også den eneste kvinde, der blev valgt ind ved valget.

I de kommende numre af Arkivnyt vil vi fortælle om de kvinder, der gennem tiden har opnået valg til Esbjerg Byråd.



Husmoder Marie Hansen, der blev Esbjergs første kvindelige byrådsmedlem. Hun stillede op for Socialdemokratiet ved valget i 1909 og var byrådsmedlem til valget i 1913. Hun var født i 1873 i Langaa og var gift med arbejdsmand Laurits Hansen. Hun flyttede til Esbjerg, da hun var omkring de 20. Hun hed egentlig Eline Marie til fornavn, men hun brugte kun »Marie«, og det var også under det navn, hun omtaltes i nekrologen i 1951. EBA 61483-070

Tre pionerer

Af Peter Bak og Lars Hyldahl Brockhoff

I 1909 blev den første kvinde valgt ind i Esbjerg Byråd (for Socialdemokratiet): Eline Marie Hansen.

Hun var placeret som kandidat nr. 8 på den socialdemokratiske liste, hvilket måtte betragtes som en ret sikker placering, da partiet ved det foregående valg havde fået 12 mandater, og partiliste var den eneste opstillingsform, der var tilladt ifølge den kommunale valglov.

Marie Hansen sad kun en enkelt periode (1909-1913) i byrådet, men blev dog opstillet til kommunalvalget i 1913 – på den sidste plads på listen. I 1917 blev hun valgt til bestyrelsen for Hjælpekassen, hvor hun sad indtil 1933. Det år afskaffedes hjælpe-kassesystemet som en del af den store socialreform, der havde K. K. Steincke som samlende kraft.

Herefter blev hun fuldstændig glemt. Da hun døde i januar 1951, havde den lokale socialdemokratiske avis ingen nekrolog. Det havde dagbladet Vestkysten, men ganske kort og uden at nævne hendes politiske virke.

En aften i 1910 var der tre kvinder i Esbjerg Byråd

Et par af de mænd, der var blevet indvalgt i 1909, trak sig efterfølgende fra byrådet, hvilket banede vejen for, at yderligere to kvinder kom ind som suppleanter.

Den første var ligesom Marie Hansen socialdemokrat. Karen Dorthea Petersen var opstillet som nr. 10 på den socialdemokratiske liste, og da en fisker kort tid efter byrådsvalget ønskede at udtræde, blev der pludselig plads til hende.

Esbjerg Avis 27. april 1909: Fisker Chr. Enevoldsen fik i Esbjerg Byråds lukkede møde i aftes tilladelse til at udtræde af rådet. I hans sted indtræder 1. suppleant på socialdemokraternes liste fru Petersen, Danmarksgade. Der bliver herefter to kvinder i byrådet.

I februar 1910 kom den tredje kvinde i valgperioden ind i byrådet.

Esbjerg Avis 15.2.1910: Byrådsmødet indlededes med en velkomsttale til det ny medlem fru Ebbesen [gift med direktør Ebbe J. Ebbesen, Valsemøllen].

Borgmesteren udtalte: Først skal jeg meddele, at efter missionær Becks udtræden af byrådet er det tilskrevet suppleanten på liste B, fru [Maren Karoline] Ebbesen, at hun herefter havde sæde i byrådet. Nu er altså rådets kvindelige medlemstal forøget til 3. Jeg byder på byrådets vegne det ny medlem fru Ebbesen velkommen (medlemmerne rejser sig).

Men, skriver avisen, Fru M. Ebbesen deltog for første og eneste gang i byrådsmødet i aftes. Fruen, som indtog den udtrådte missionær Becks plads, havde indgivet begæring om fritagelse for at have sæde i byrådet og havde bilagt den med en erklæring fra sin huslæge.

I Vestjyllands Socialdemokrat omtales begivenheden på stort set samme måde som i Esbjerg Avis, men så fortsætter referatet:

Glæden over det tredje kvindelige medlem var imidlertid kun stakket, thi allerede i det lukkede møde androg fru Ebbesen om og fik tilladelse til at udtræde af rådet. Socialdemokraterne erklærede forinden, at der intet slemt skulle vederfares den anti-socialistiske gruppe, når fru Ebbesen var fraværende på grund af sin mands sygdom [han døde den 24. juni 1910]. Men denne forsikring frelste ikke det tredje kvindelige medlem. Hun blev ofret til fordel for missionsmanden murermester Chr. Jensen, Stormgade 12.

Fru Ebbesen fik således en kort politisk karriere, og også hun gik i glemmebogen.

For de fleste byrådspolitikere gælder, både for mænd og kvinder, at de bliver glemt. Det er alligevel lidt påfaldende, at selv partiavisen glemmer to kvindelige pionerer eller mønsterbrydere så gennemført, at det

i dag er yderst vanskeligt at finde materiale til at belyse deres pionerindsats.

Marie Hansen

Ved kommunalvalget i Esbjerg i 1909 gik Socialdemokratiet så meget tilbage, at partiet tabte flertallet i byrådet. Spidskandidaten, redaktør J. P. Sundbo, var naturligvis meget utilfreds med dette valgresultat. Han forklarede det med kvindernes indsats og Indre Mission: »Som vi skrev i det halve nummer, vi udsendte ved middagstid valgdagen, deltog bourgeoisiets kvinder i afstemningen »til sidste mand«.

Og da de fine fruer og frøkner selv havde stemt, agerede de barnepiger i mange fattige hjem, hvor Indre Missions lære holder til huse, mens husmoderen begav sig til valgstedet og satte X ved arbejderfjendernes liste B.

Socialdemokraternes hustruer deltog også meget pænt i valget; men ikke på langt nær så ivrigt som de velhavende damer. Arbejderklassen er jo vant til kommunale valgsejre, og nogle vælgere er der altid, som bliver sløje og tror, at det går nok foruden deres hjælp.

Men efter et nederlag kommer der altid en sejr, og i de 4 år, der er til næste valg,

vil arbejderne og deres hustruer i Esbjerg tage den skanse tilbage, som præster og Indre Missionærer frarøvede dem i 1909.

Avisen skrev ikke noget om, at partiet havde fået valgt sin første kvinde til byrådet. Det gjorde derimod Esbjerg Avis, som dog ikke kunne få lov at interviewe Marie Hansen, og endda kom til at bringe et forkert billede af hende.

Avisen Sydvestjyllands Socialdemokrat skrev meget lidt om Marie Hansen, mens hun sad i byrådet, men i 1921 bragte bladet dog en lille notits i anledning af udpegningen af en ny bestyrelse for Esbjerg Hjælpekasse: »Fru Marie Hansen er født den 25. august 1873 i Langå og har siden 1893 haft ophold i Esbjerg. Partiet har gjort god brug af hendes store evner og dygtige arbejdskraft.

Fra 1909 til 1913 sad hun i Esbjerg Byråd og fra 1917 i Hjælpekassen, hvortil hun altså nu er blevet genvalgt.«

Efter valget i 1909 fik Marie Hansen plads i to udvalg: Udvalget for alderdomssager og Udvalget for tilsyn med plejebørn. Redaktør J. P. Sundbo fik plads i 13 udvalg.



De socialdemokratiske medlemmer af Esbjerg Hjælpekasse i 1930. Siddende fra venstre ses fru Marie Hansen, pantefoged L. M. Nielsen, redningsbådsfører Frederik Lambertsen, typograf Leo Eickhart. Stående ses trykker (kordegn) Thorup og arbejdsmand Søren Olsen. EBA 23535-005

Karen Dortha Pedersen

Karen Dortha Petersen blev lidt mindre glemmt end Marie Hansen. I 1934 blev hun interviewet til dagbladet Vestkysten om sin tid som byrådspolitiker. Hun var ikke særlig glad for sin byrådstid, og hun mente i 1934 ikke, at der var synlige resultater af kvindernes politiske indsats.

Dagbladet Vestkysten den 7. april 1934 (uddrag):

»Det er i disse dage 25 år siden, kvinderne fik valgret til de kommunale råd, og de første kvinder kom ind i ledelsen af kommunerne. Et af de første kvindelige medlemmer af Esbjerg Byråd fortæller om kvindernes første valgperiode i Esbjerg Byråd.

Kvindevalgretten har i disse dage passeret en mærkepæl, idet det er 25 år siden, kvinderne for første gang kunne stemme ved valgene til de kommunale råd. Valgretten blev givet kvinderne ved den kommunale valglov af 1. marts 1908 – en lov, der kom til at virke ved valget i marts 1909«.

Ud over landet medførte kvindernes valgret flere steder meget store forskydninger, og i Esbjerg havde den bl.a. til følge, at det hidtidige socialiststyre under daværende redaktør Sundbos ledelse blev sat ud af spillet.

Valget til Esbjerg Byråd fandt sted den 10. marts 1909, og forud for valget gik der en meget skarp valgkampagne med flere store diskussionsmøder i Esbjerg By og en valgagitation, der var fuldt på højde med den, der drives i vore dage. For borgerskabet gjaldt det om at sikre sig kvindernes stemmer og ved hjælp af disse at få væltet det socialistiske flertal i Esbjerg Byråd.

Skæbnen ville, at der ingen kvinder blev valgt på den borgerlige fællesliste, men at der på socialisternes liste kom to kvinder ind i byrådet, nemlig fru arbejdsmand Hansen og fru aflæser P. M. Petersen – den sidste kom ind, fordi en fisker, der var valgt, trak sig tilbage straks efter valget. ...

Oprindelig var fru direktør Ebbesen sat som nr. 2 på Fælleslisten – altså på en absolut sikker plads, men fru udtalte selv ønske om at komme længere ned på listen,

og hun blev derefter sat på en decideret kampplads, nemlig som nr. 10. ...

Minder fra Esbjerg Byråd for 25 år siden

VESTKYSTEN har bedt fru aflæser P. M. Petersen fortælle lidt om den periode, hvor kvinder for første gang havde sæde i Esbjerg Byråd.

Hvorledes gik det til, at De blev valgt ind i byrådet? spørger vi fru aflæser Petersen. Jo, jeg havde været så uheldig at komme på »listen«. Jeg var valgt som suppleant for fisker Enevoldsen, og da denne måtte trække sig på grund af overvældende meget arbejde, gled jeg ind som hans afløser.

Uheldig, siger De – var De da ked af at blive valgt ind i byrådet?

Ja, det var meget imod min vilje. Jeg var ret ung dengang, 25 år, var således lige blevet valgbar og havde fået valgret. Jeg havde tidligere aldrig været hverken fagligt eller politisk interesseret.

Er De født her i Esbjerg?

Nej, jeg stammer fra Tømmerby, men kom som ung til Esbjerg, hvor jeg var syerske, og derved kom jeg naturligvis til at kende en hel del mennesker.

Hvor længe sad De i byrådet?

Kun den ene periode 1909-13; i den følgende periode var der overhovedet ingen kvinder valgt ind i byrådet. I 1917 blev skoleinspektrice, frøken Marie Christensen, valgt ind.

Betød den omstændighed, at kvinderne fik valgret, nogen større forandring med hensyn til arbejdet i Esbjerg Byråd?

Nej, det gjorde det ikke, vi var jo kun få mandater og stod som nybegyndere ret fremmede over for det hele. Hvis man var kommet noget mere med i udvalgsarbejdet, havde man selvfølgelig lært en hel del mere og var kommet bedre efter det. Der syntes imidlertid ikke rigtig at være noget udvalgsarbejde for kvinderne. De udvalg, fisker Enevoldsen blev valgt ind i, passede ikke netop for en kvinde, og de større udvalg som skoleudvalg o. lign. fandt man – i hvert fald ikke dengang – at man kunne sætte kvindelige nybegyndere



Flytning af Esbjerg Kommunes første sygehus fra Bavnehøj til en ny adresse i udkanten var Esbjerg var én af de varme politiske sager omkring 1909. EBA 53870-070

re ind i. Det, jeg har beskæftiget mig mest med, er børnepleje.

Byrådsmøder til kl. 2-3 om natten

Hvorledes syntes De ellers om den betroede stilling, da De havde haft den i nogen tid?

Jeg syntes egentlig efterhånden, at det var et ganske interessant arbejde. Det var jo en bevæget tid dengang, der skete noget. Ofte havde vi lange møder til kl. 2-3 om natten. I denne periode fik vi badeanstalten, Esbjerg Sygehus blev færdigbygget og de mange store ekspropriationer blev foretaget.

Kvindernes indsats var ikke stor

Har kvinderne i Esbjerg Byråd ydet nogen særlig indsats?

Nej, det synes jeg ikke de har. Hverken dengang, hvor vi nærmest var tilovers, eller senere. Det, der er blevet gjort, er blevet gennemført af forskellige institutioner. Børneasyl o. lign. sorterede jo under foreningen Børnenes Vel.

Var det ikke et anstrengende hverv med de sene nattemøder?

Anstrengende vil jeg ikke netop sige, det

var jo interessant. Værst var det, når vi to enlige kvinder skulle trave hjem så sent om natten. Vi turde ikke gå alene, og det endte gerne med, at fru Hansen gik med mig hjem at sove. Det var ikke så langt, jeg boede da i Kongensgade.

De mandlige byrådsmedlemmer var ikke galante

Var der virkelig ikke nogen af deres mandlige kolleger, der kunne finde på at følge Dem hjem?

Nej, vi gik såmænd altid alene. Hvis vi havde bedt om det, havde der jo nok været nogen, der ville følge os hjem, men det ville vi nu ikke.

Om ikke andet, så må man dog håbe, at kvinderne i Esbjerg Byråd har fået gennemført den reform, at deres mandlige kolleger er blevet mere galante end for 25 år siden!

Ingen genvalg i 1913

Op til kommunalvalget i marts 1913 opstillede den borgerlige fællesliste lærer Marie Christensen som listens spidskandidat. På den socialdemokratiske liste var der i første runde ingen kvindelige kandidater.

Denne kvindefri kandidatliste gav anledning til en del debat i Socialdemokratiet.

I partibladet Vestjyllands Socialdemokrat den 25. februar 1913 kunne man læse dette referat fra et internt valgmøde:

Mandag aften i logelokalet Norgesgade 21 i Esbjerg, havde samlet så mange mennesker, som salen kunne rumme.

I den påfølgende interessante og saglige diskussion deltog bl.a. fruene Laurette Larsen og Karen Petersen [medlem af byrådet], der nedlagde en energisk protest mod, at der ingen kvinder var medtaget på kandidatlisten.

Redaktør Sundbo motiverede en tak til de kvinder, der havde haft sæde i byrådet, og hele forsamlingen gav sin tilslutning ved at rejse sig.

Den borgerlige Esbjerg Avis borede med stor fryd i sagen om de manglende kvindelige kandidater på den socialdemokratiske liste. Samme dag som ovennævnte møde bragte avisen et læserbrev fra lærer G. Hansen-Agersnap. Han mente, at arbejderkvinder måske ikke havde tid til politisk arbejde.

Næste dag var der en skarp reaktion fra hans partifælle Frederikke Petersen (socialdemokratisk byrådsmedlem 1921-1937).

Læserbrev i Esbjerg Avis den 26. februar 1913:

Hr. lærer Agersnap skriver i en notits til Esbjerg Avis i aftes:

»Kvindernes udelukkelse vil jeg ikke svare andet på, end arbejdets kvinder har vel deres tid sådan optaget, at det ikke er let for dem at have tid til arbejdet i byrådet.« Jeg forstår ikke, hvad hr. Agersnap mener med, at kvinderne ikke har tid til byrådsarbejde. Tror De ikke, at f.eks. en lærerinde har lige så god tid som en lærer, og jeg er sikker på, at der findes mange hjem, hvor konen mindst har lige så god tid som manden til den slags arbejde.

Jeg finder også, det er en mærkelig fremgangsmåde, hvor kvinderne står med godt og vel en tredjedel af stemmerne, og endda ikke skulle have en eneste kvalificeret til at komme på byrådslisten. Vi

måtte dog gå ud fra, at de to kvinder, som i 4 år har deltaget i byrådsvalget, var således »skolede«, at de de næste 4 år bedre kunne gøre fyldest som byrådsmedlemmer.

Eller hvor har mændene i grunden tænkt sig, at vi skulle »skoles« til offentlige arbejder, om ikke ved at blive valgt ind i de forskellige bestyrelser? Der gives – så vidt jeg ved – ingen forskole til byråd el. lign. Frederikke Petersen

Redaktøren føjede denne kommentar til læserbrevet:

Vi antager, at fru Frederikke Petersen har mange meningsfæller inden for den socialdemokratiske lejr. Hendes imødegåelse af hr. Agersnap er træffende. De to fruer Hansen og Petersen, der nu har sæde i Esbjerg Byråd, er to gode beviser for, at kvinder af arbejderklassen både har tid, lyst og evner til at gøre et byrådsarbejde. Hvorfor de er kasserede, ved vi ikke.

Også byrådsmedlem Karen Petersen tog afstand fra lærer Agersnaps synspunkter i Vestjyllands Socialdemokrat den 1. marts 1913:

Til hr. lærer Agersnaps notits

i »Esbjerg Avis« kunne jeg have lyst til først at sige, at De er gået til den forkerte avis. Ved at være gået til Deres eget partis blad, ville De sikkert have fået oplyst, hvilke udtalelser der var fremkommet på partimødet mandag aften i logelokalet i Norgesgade, da De sikkert ikke har været til stede ved dette møde. For der var ikke en eneste partifælle, der kritiserede vi to kvinders arbejde eller talte noget om, at vi ikke havde haft tid til at udføre det arbejde, der har været os pålagt som byrådsmedlemmer. Eller mener De, hr. Agersnap, at det kun er de kvinder, der i økonomisk henseende har råd til at holde tjenere, der skal repræsentere Socialdemokratiet?

Karen Petersen

Men Socialdemokratiet fik kort før valget en mulighed for at rette op på situationen,

som det fremgik af Vestjyllands Socialdemokrat den 7. marts 1913:

Da arbejdsmand Ravn har bedt om at blive slettet af listen på grund af, at han søger en ledig stilling ved Esbjerg Kommune, er de efterfølgende kandidater rykkede et nummer op, og det af de på partimødet foreslåede kandidatemner, der havde det højeste stemmetal næst efter tømrer R. F. Jensen, rykker ind på listen som nr. 19.

Det er nuværende byrådsmedlem fru E. M. Hansen, Sjællandsgade 1.

Fru Eline Marie Hansen er født den 23. august 1873, hvor hendes fader var husmand. Fruen kom til Esbjerg for ca. 20 år siden og er gift med arbejder ved Det forenede Dampskibsselskab Laurits Hansen.

Fru Hansen hører ikke til de støjende naturer. Ordsproget »Det stille vand har den dybe bund« kan med rette anvendes på hende.



Avisudklip fra Esbjerg Avis den 10. marts 1913. Fru Marie Hansen, der var den første kvinde i Esbjerg Byråd. EBA 114596-109

Hendes kolleger i byrådet har lært at skatte den solide arbejdsevne, hun har lagt for dagen i de udvalg, hun har været medlem af. Hun og hendes kvindelige kollega i byrådet, fru Petersen, har i de forløbne 4 år på en værdig måde repræsenteret Esbjerg-kvinderne i byrådet. Og vælgerne ville have været godt tjente med at have genvalgt dem.

Næste gang vil kvinderne sikkert tage revanche, når der skal være kandidatopstilling og sikre sig nogle repræsentanter til byens råd, selv om de kvindelige kandidater – som fru Hansen – er så beskedne, at de helst ønsker sig fritagne for at komme på kandidatlisten og i Socialdemokraten.

Når det er vælgernes vilje, hjælper der ingen »kære mor«. Vi må alle lide den skæbne, der er os beskikket.

Esbjergenser

Avisen kom ikke ind på, at Marie Hansen var helt uden chance for at blive valgt, men fik diskret antydning, at hun selv ønskede en lav placering på listen, fordi hun var så beskeden.

Esbjerg Avis gjorde straks sine læsere opmærksom på, at Marie Hansen var færdig i byrådet med et billede af hende på forsiden den 10. marts 1913:

Fru Marie Hansen, der var den første kvinde i Esbjerg Byråd.

Fruen vandt ved sin optræden og ved sit arbejde i udvalg sine kollegers agtelse.

Socialistførerne lønnede hende ved at tildele hende plads nr. 19 på liste A, skønt de, da arbejdsmand Ravn trak sig tilbage, kunne have givet hende nr. 11, hvor hun da havde haft udsigt til at blive første suppleant.

Esbjerg Avis bragte den 10. marts 1913 denne tegning af Marie Hansen og Karen Petersen, ledsaget af et fiktivt, let satirisk interview, der gjorde meget ud af at understrege, at de to kvinder havde fulgt redaktør Sundbo i tykt og tyndt. Intervieweren lod således Marie Hansen sige:

Ja, ser De, hr. Gabriel, jeg har jo aldrig trængt mig på for at komme i rådet. Men

Esbjerg Avis bragte den 9. marts 1913 denne tegning af Marie Hansen og Karen Petersen ledsaget af et fiktivt, let satirisk interview, der gjorde meget ud af at understrege, at de to kvinder havde fulgt redaktør Sundbo i tykt og tyndt.
EBA 114597-109



Karen Dorthea Pedersen ca. 1909.
Husmoder og byrådsmedlem (1909-1913). Født 1883 i Tømmerby, Sneum Sogn, flyttet til Esbjerg 1902 fra Vilslev. Død 1937. Gift 1908 med arbejdsmand Peder Mikkelsen Pedersen, der senere blev aflæser ved elektricitetsværket. Han var aktiv i EOB (Esbjerg og Omegns Brugsforening) og i Dansk Kommunalarbejderforbund. EBA 71422-070-664



Portræt 1933 af aflæser Peder Mikkelsen Pedersen og hustruen Karen Dorthea Pedersen. Billedet er formentlig taget i anledning af parrets sølvbryllup. EBA 06195-058



Kronprinsensgade 58, 1978. Huset er bygget i 1915 for P. M. Petersen og tegnet af N. Chr. Nielsen. Da huset blev bygget, var P. M. Pedersen stadig arbejdsmand. Huset blev bygget med plads til flere lejemål, så den økonomiske byrde har været overskuelig. Ansættelsen som aflæser var desuden ensbetydende med en betragtelig lønfremgang. EBA 79746-037

partiet ville jo have en kvinde ind den gang for 4 år siden, og så sagde min mand: »Gør du det kun Marie, men du har at følge Sundbo, i hvad han siger, at du skal gøre«.

Nå, så blev jeg jo valgt, og jeg mener, at jeg trofast har fulgt partiet. Der var såmænd til tider meget vrøvl inden for det, men jeg fulgte nu altid Sundbo.



Den frie købmand

Af Peter Hundebøll

En helt ny købmandsforening i Esbjerg så dagens lys den 9. maj 1898. Det var en forening, som samlede alle kolonialkøbmænd. Det skete på det nye Hotel Royal, hvor ca. 40 af byens 80 købmand mødte til den stiftende generalforsamling i Esbjerg Handelsforening af 1897. I 1968 blev navnet ændret til Esbjerg Købmandsforening for ikke at blive forvekslet med Esbjerg Handelsstandsforening.

Allerede i 1906 gik det hedt til, da medlemmerne diskuterede priserne på margarine, petroleum og optændingsbrænde. Nogle medlemmer i foreningen havde solgt disse varer til indkøbspris, og det kunne man naturligvis ikke have. I øvrigt var rabat i mange år et uartigt ord – et ord som gav bestyrelsen megen hovedpine dengang og op igennem årene.

Laura og Gunnar Hildebrandt

En af de mange frie og selvstændige køb-

mænd, som var medlem af og i bestyrelsen for »Esbjerg Købmandsforening af 1896« var købmand Gunnar (1914-2003) og hustru Laura Hildebrandt (1914-1993), der i 1951 erhvervede kolonialforretningen i Havnegade 105, der var sat til salg.

Gunnar og Laura var dog aktive i Esbjerg, inden de blev selvstændige. De var omkring 1943 kommet til Esbjerg fra Aarhus, hvor han havde arbejdet inden for kaffebranchen, og i Esbjerg fandt han sig et job hos Nordisk Kaffekompagni i Borgergade. Kaffe var dog ikke den letteste branche at være i, for kaffe var stærkt rationeret under besættelsen, så der var ikke særligt meget at lave. Gunnar Hildebrandt blev derfor »headhuntet« af købmand Mads Madsen, der havde købmandsforretning på hjørnet af Borgergade og Kirkegade. Til jobbet som kommis var der en tilhørende lejlighed i Borgergade 61.



Indkørslen til Nordisk Kaffekompagnis Esbjerg-afdeling, der havde hjemme i Borgergade 58. Foto Paul Bølling, 1963. EBA 20516-008



Borgergade set fra hjørnet af Kirkegade mod Torvegade. Til venstre ses Borgergade 61, der husede Ludvig Sørensen & Co. EBA 36572-725

Efter besættelsen oprettede købmand Mads Madsen et engros firma ved navn Ludvig Sørensen & Co. I firmaet blev Gunnar Hildebrandt direktør, og selv om ansættelsen skete i et andet firma, kunne familien blive boende i ejendommen Borgergade 61. Herfra kørte Gunnar Hildebrandt på cykel ud til sine faste kunder.

I 1948 havde Gunnar og Laura to døtre (Kirsten fra 1945 og Inger fra 1948), og senere – i 1957 – kom Anna til. Når Gunnar besøgte kunder på Fanø, blev de to små piger placeret på mors cykel, en foran og en bagpå, med tasker fulde af mad og drikke, for at mødes med far på øen, hvor familien så spiste aftensmad. En super udflugt for hele familien.

I 1951 var forholdet til Ludvig Sørensen & Co. ikke helt efter Gunnar Hildebrandts hoved. Bl.a. solgte firmaet varer af tvivlsom kvalitet til flygtningelejren i Oksbøl.

Det kunne direktøren ikke lægge navn til, og han sagde op uden at have andet arbejde eller bolig. Hans moral kunne ikke bære at fortsætte i firmaet. Det var ikke nemt at finde en ny bolig og et nyt job i en arbejdsløshedstid, hvor der samtidig var stor boligmangel.

Overtagelse af Købmandsgården

Heldigvis lykkedes det hurtigt for Gunnar og Laura Hildebrandt at finde en løsning.

Købmandsgården, Havnegade 105, oprindeligt opført som skibsprovianteringshandel, var nemlig til salg, og den rummede både bolig og butik.

Ejeren var en ældre dame, fru Madsen, der ikke kunne mere, så derfor var forretningen kørt meget ned. Overtagelsesprisen var 10.000 kr. (det var good-will og afståelse – butikken var ejet af Carl B. Hoffmann). På det tidspunkt var 10.000 kr. mange penge, men med hjælp fra familien lykkedes det Gunnar og Laura Hildebrandt at overtage den gamle butik, som der ikke var investeret noget i igennem rigtig mange år. Forretningen åbnede i 1951.

Omsætningen det første år var 39.000 kr., hvilket ikke var særligt meget til en familie.

Med flid og god kundeservice fik familien Hildebrandt oparbejdet en solid forretning, hvor kunderne var glade for at komme. Der var megen ekstra kundeservice. På den tid kunne kunderne f.eks. komme med deres opskrifter til julens småkagebagning og få ingredienserne vejlet af. Straks gik Laura Hildebrandt i gang med at veje de forskellige ingredienser af i små poser, så kunderne kunne gå lige hjem og fortsætte med julebagningen.

I december 1957 måtte Laura sige fra m.h.t. portionsafvejning af ingredienser til den forestående julebagning, da der kom en lille ny i familien – datteren Anna blev nemlig født op til jul. Kunderne forventede, at de fortsat kunne få vejlet mel, sukker, sirup mv. af i portioner, der svarede til deres opskrifter. Derfor måtte Gunnar og de to store piger, Kirsten og Inger, i gang med vejning og indpakning til julens småkageproduktion i de mange hjem i Vesterbyen.

Den ældste datter, Kirsten, fortæller, at julen blev som den plejede i familien efter sædvanlig stor travlhed helt op til og med den 24. december om middagen. Familien fik som sædvanligt besøg af bedsteforældrene, der også skulle hilse på den lille nye pige, Anna, i familien.

Familieforetagende

Forretningen gik videre i mange år. Hele familien var aktiv i butikslivet. Børnene hav-



Købmandsgården, Havnegade 105, hvor Gunnar Hildebrandt gjorde springet fra direktør til købmand i 1951. EBA 77623-070.

de deres pligter med udbringning af varer til kunderne, sortering af flasker eller også hjælpe til med de huslige pligter i privaten. I rigtigt mange år deltog Gunnar Hildebrandt i Købmandsforenings bestyrelsesarbejde i den sparsomme fritid.

På trods af de mange arbejdstimer med butik, oprydning, fylde varer på hylder, købe ind, føre regnskab, bringe varer ud, ord-

ne flasker, sørge for en ren og spændende butik med skiftende udstillinger i vinduerne og i butikken, så holdt Gunnar Hildebrandt fast ved sine onsdags og lørdags dampbadedage på Badeanstalten, først i Havnegade og senere på Strandby Plejehjem. Gunnar leverede for øvrigt øl til bademester Jens Chr. »Leo« Bechgaard, som solgte forfriskninger til de badende i huset.

Overtager Tømmergade 12

I 1958 skulle den gamle købmandsbutik rives ned, da Carl B. Hoffmann, som ejede grunden, ville udvide fabrikken. Hoffmann var udmærket klar over, at det var en god købmand, som de var ved at flytte, og derfor tilbød fabrikken, at familien Hildebrandt kunne overtage huset i Tømmergade 12, og at garagerne i Havnegade 101 kunne bygges om til forretning med kontor. En helt ny forretning, hvor familien Hildebrandt selv kunne være med til at bestemme, hvordan butikken skulle indrettes.



Den stolte, nye købmand Gunnar Hildebrandt bag disken i sin nyåbnede købmandsbutik, Havnegade 101. Blomster indgik ikke i varesortimentet, så det er gaver i anledning af åbningen, der står på disken. EBA 91730-070



Nogle medlemmer af familien Hildebrandt samlet foran købmand Gunnar Hildebrandts nye forretning, Havnegade 101. Personer er fra venstre kusine Elise, Anna Hildebrandt (f. 1957) samt købmansparret Laura og Gunnar Hildebrandt. Forretningen var en SPAR-forretning og var nyligt flyttet fra Havnegade 105 til Havnegade 101. EBA 91668-070

Kunderne kunne beholde deres »lille« SPAR-købmand lige rundt om hjørnet, og alle var glade.

Vareudvalget og service-tilbud

I en købmandsbutik i 1950'erne var der også salg af gamle oste, men dybfrysere og køl kom først i butikkerne op i 1960'erne, hvorfor der heller ikke måtte sælges mælkeprodukter fra købmandsbutikkerne. De varer tog byens mange ismejerier sig af. Spegesild, sennep og sirup var varer, kunderne kunne købe i løsvægt. Ofte skulle de selv medbringe emballagen til disse varer i løsvægt, og så kunne de f.eks. købe 200 gram sennep på samme måde, som de kunne købe en liter pisket fløde i ismejeriet overfor.

»Den frie Købmand« havde mange ting at hjælpe kunder med, også ting som der ikke umiddelbart stod købmand på. Det gjaldt f.eks. udlån af telefon til de kunder, som ikke selv havde telefon og skulle give en besked til lægen eller familien i København. Købmanden agerede ofte bank for søfolk og fiskere, hvis de havde fået udbetalt en stor hyre og godt ville gemme lidt inden næste gang lønudbetaling.

Åbningstiden

Åbningstiden i »Købmandsgården« var på ugens første fire dage fra kl. 7.00-17.30, fredag fra kl. 7.00-20.00 og lørdag fra kl. 7.00 og kun til 14.00. Efter lukketid skulle der fejes, vaskes og poleres gulv, ordnes varer i butikken og pakkes nye varer ud, regnskabet skulle der også ses på, og kassen skulle gøres op straks efter lukketid. Måske var der lidt til at sætte i banken, hvis der var penge tilbage, når der var betalt kontant for varer fra ølmænd, som leverede øl fra Carlsberg, Tuborg, Top og Thor, leverancer af sodavand fra Jyden, Kosmos, Baldur, Tropil, og senere JollyCola og Coca Cola. En gartner, som kom flere gange om ugen, Bendix Hansen og Søn, som solgte æg og gær samt kage- og rugbrødsmand leverede også varer og fik kontanter med retur, når de læssede varer af. I »Købmandsgården« var øl-lageret i kælderen, og alle træ ølkasser med 50 fyldte flasker i skulle bæres op i butikken og sættes på plads. Kassen med indhold vejede 47 kg.

Aviser, ugeblade, tips og fornyelse af Vare- og Landbrugslotteriet måtte man købe hos de mange små kiosker og tobaksforhandlere, som lå ganske tæt spredt ud over hele byen.

Købmandsgården var, som mange andre købmænd i 1950'erne og frem, medlem af SPAR-indkøbskæden. I Esbjerg var det grossist Jørgen Kolding i Jernbanegade, man bestilte sine varer hos. Herfra kom i mange år fast ugentlig en repræsentant, Louis Pedersen, med sin taske med de seneste nyheder på købmandsområdet samt besked om, hvad der var af tilbudsvarer i de kommende uger.

Papirposer, indpakningspapir (særligt til jul) og mange andre papirvarer leverede C. J. Christensen papir en gros A/S, hvor en af repræsentanterne i mange år var Verner Højersgaard. Hans besøg var dog mere end en gang månedligt ligesom Palmolive-, Colgate- og Valo-repræsentanter, som ofte afløste hinanden. De var altid behjælpelige med at stable deres varer op på de mest fremtrædende pladser på hylderne eller i butikkerne, og så måtte de andres tandpa-



Købmandsbutikken var familien Hildebrandts største lokale, så den blev taget i brug til den yngste datter Anna Hildebrandts konfirmation den 24. april 1971. Middagsbordet blev dækket i købmandsbutikken med vin- og spiritusflaskerne som kulisse. Personerne fra venstre mod højre er: Laura Hildebrandt (mor), Anna Hildebrandt (konfirmand), Gunnar Hildebrandt (far), farmor og moster Ragnhild. EBA 91714-070



Facadefoto af Havnegade 101 med Gunnar Hildebrandts købmandsforretning. Bygningen blev revet ned i 1976. Forretningen var bygget, hvor Hoffmanns Maskinfabrik havde et garageanlæg. Det indgik i en handel omkring 1959, hvor Hoffmanns Maskinfabrik opkøbte Gunnar Hildebrandts daværende købmandsforretning (dengang Havnegade 105), og familien Hildebrandt flyttede til ejendommen Tømrergade 12 og indrettede forretning i Havnegade 101.

sta- og vaskemiddelprodukter nøjes med en mere beskeden plads ved siden af.

Med City Centret lukkede købmandsgården

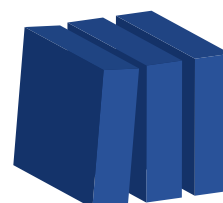
»Købmandsgården« lukkede i 1976, hvor arealet blev overtaget af City Centeret. Herefter blev Gunnar Hildebrandt ansat på deltid på Badeanstalten.

Den 1. januar 1992 var en æra slut, idet antallet af købmænd i Esbjerg efterhånden var så lille, at det ikke gav mening længere med en selvstændig forening, Esbjerg Købmandsforening af 1898. Derfor blev den fusioneret med Syd- og Vestjydske Købmandsforening.

Kilder

Laura og Gunnar Hildebrandts døtre Kirsten, Inger og Anna.

Esbjerg Byhistoriske Arkiv
M3556 Esbjerg Købmandsforening af 1898
U4619 Esbjerg Købmandsforening



Flemming Køhler 1950–2023

Ved Peter Bak og Jørgen Dieckmann Rasmussen



Flemming Køhler t.h. i billedet på besøg i Rigsarkivets afdeling i Viborg. Her blev han imponeret over de mange kilometer arkivalier, der bl.a. ventede på slægtsforskerne. Foto: Jørgen Dieckmann Rasmussen. EBA Q21505-076

Flemming Køhler blev uddannet som lærer fra Esbjerg Seminarium i januar 1973, og efter et par vikarjobs på forskellige skoler var han til ansættelsessamtale på en folkeskole, men på vejen hjem mødte han en kammerat fra seminariet, som havde stilling på Sankt Nikolaj Skole. Denne kammerat var indkaldt til Civilforsvaret. Ved kammeratens mellemkomst blev Flemming Køhler indkaldt til en kort ansættelsessamtale på ti minutter, og i november 1973 blev han ansat på skolen. Her blev han resten af sit arbejdsliv, fra 1985 som sous-chef, de sidste 17 år som leder af skolen, som han forlod i 2011.

I begyndelsen underviste han i dansk, fysik og matematik – det var det der var brug for. Det var en lille skole, faktisk den mindste i Esbjerg, og der var så få lærere, at de næsten var en lille familie. Når der var lærermøder skiftedes lærerne til – for egen regning – at sørge for husly, mad og cigarer. Men skolen voksede i de følgende år, og da Flemming Køhler forlod den, var elevtallet mere end fordoblet.

Han var glad for skolen og eleverne, og han var glad for at være skoleleder. I den forbindelse var han ude for en munter episode, hvor nogle af de yngste elever fortalte en af deres lærere, hvordan de havde haft et lille problem, som de henvendte sig forskellige steder med, men uden held. Hvad gjorde I så, spurgte læreren. Så gik

vi ind til Gud, svarede eleverne. Det var altså Flemming, viste det sig...

Efter pensioneringen kastede Flemming Køhler sig bl.a. over slægtsforskning og historie. Han deltog i kurser i læsning af gotisk skrift og bidrog selv med tekster fra sin egen samling af dokumenter, på gotisk. Han meldte sig også på arkivets historiekursus og blev en flittig deltager i de aktiviteter, som foregik der. Frivilligt arbejde i arkivet kastede han sig også over. Han indtastede f.eks. fotografers negativprotokoller, bl.a. én af fotograf Søndergaards mere problematiske protokoller, et indtastningsarbejde som han desværre ikke nåede at se afsluttet, før problemer med helbredet kom på tværs. Der var altid høj stemning, når fredagsholdet var samlet, men den gode stemning flyttede ikke fokus fra opgaven.

Desuden havde Flemming Køhler i flere år en plads i redaktionen af arkivets nyhedsbrev ArkivNyt. I en artikel fortalte han om sin opvækst i Baldursgade, og senere fulgte der en artikel om Esbjerg-Skolen i Indien. Den ville han gerne have fortalt mere om, men så langt nåede han desværre aldrig, før sygdom kom i vejen. Der ventede ellers en god fortælling med hans sans for livets muntre sider, som alle i kredsen omkring har oplevet. Også når han fortalt historier fra det virkelige liv.

Ære være Flemming Køhlers minde.

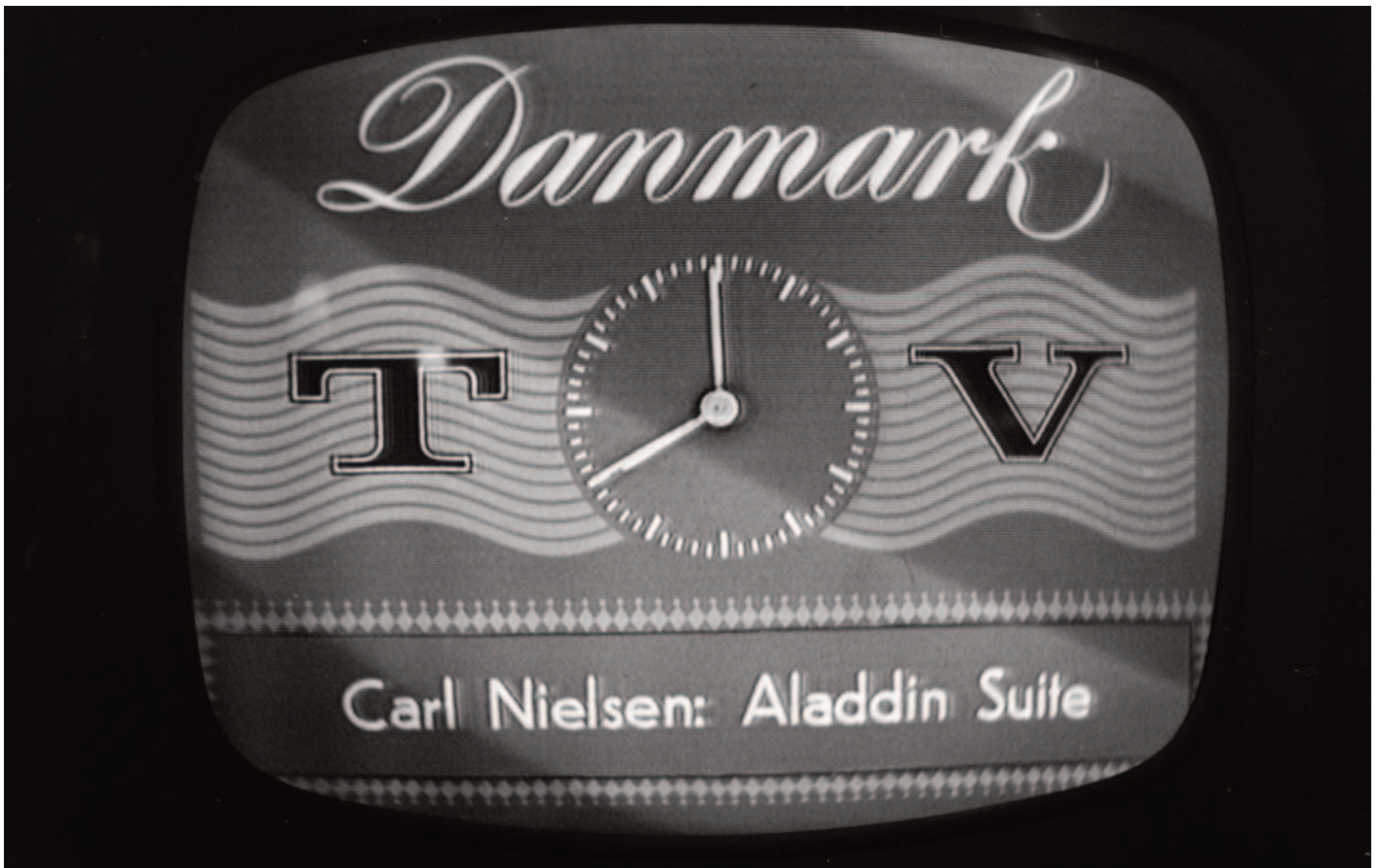
TV i Sædding i 1959

Af Poul Teilmann

Det første TV på Fyrvej. Programmet var indstillet på afslutningen af det spændende 6-dagesløb i Forum i København i december 1959. Stuen var fyldt med gæster fra nabolaget. Det spritnye apparat var tændt, og alle var tunet ind på det spændende nye fænomen. Så var der lige det problem, at ingen vidste, hvordan man betjente dyret: Der var kun lyd og intet billede – og ingen turde røre de mystiske knapper af frygt for at ødelægge noget. Derfor måtte hele stuen nøjes med at følge lyden

fra den spændende afslutning, som endte med, at par nr.7, Kaj Werner og Palle Lykke, sejrede til stor jubel i stuen på Fyrvej.

Snart blev der opsat tv-antenner på tagene af de nyopførte parcelhuse, og aviserne var spækket med annoncer for primært dansk fremstillede apparater. En kulturrevolution var på vej med en omfattende ændring af dagliglivet for de fleste familier.



Har man oplevet fjernsynets pionerdage, vækker en pauseskærm som denne minder. Sædding er næppe det eneste sted, hvor man "hørte fjernsyn", fordi billedet ikke makkede ret. Og ingen turde pille ved knapperne - det var stadig en fantastisk oplevelse. EBA 74146-050